

Sophie Elise-feminisme – En empirisk studie av unge kvinners forhold til feminisme og «stjernefeministisk» performativitet

ANN-TORILL TØRRISPLASS

Nord universitet, fakultet for samfunnsvitenskap

Artikkelen er basert på en kvalitativ studie av hvordan feminisme oppfattes blant norske unge kvinner i dag. Det analytiske rammeverket er inspirert av Judith Butlers forståelse av performativitet. Artikkelen adresserer den komplekse, motsetningsfylte og ambivalente forståelsen av dagens feminisme i lys av bloggeren Sophie Elise og «stjernefeministenes» samtidig feministiske og anti-feministiske performative handlinger og hvordan disse fortolkes av de unge informantene. Artikkelen argumenterer for at informantenes fortolkning av Sophie Elise og «stjernefeministenes» handlinger kan forstås som måter å produsere, regulere og destabilisere forståelser av feminisme.

Dagbladet 17. januar 2016, kunne man lese nyhetssaken «*Feminist om Sophie Elises puppestunt: -Smart... men Ottar-lederen er uenig*» (Flatabø og Ighanian 2016). Saken omhandler hvordan Sophie Elise, en populær norsk «rosa-blogger», bevisst velger å vise puppen fra scenen på Vixen Awards, som er bloggernes egen «Oscar-kveld». I artikkelen sier Fett-redaktør Hedda Lingaas Fossum følgende om Sophie Elises¹ «puppestunt»:

Det er selvfølgelig vanskelig å vite akkurat hvorfor Sophie Elise valgte å vise puppen, men ut ifra det hun sier, var det en spontanreaksjon på all oppmerksomheten media ga henne fordi brystvortene syntes. Ved å flashe hele puppen sier hun: Det er ikke så farlig. Det er bare en kropp.

Debatten i Norge og internasjonalt viser at feminisme i stor grad diskuteres ut fra en ny dimensjon, hvor fokuset har skiftet fra formelle rettigheter og frigjøring til feministisk individualisme og hvordan feminisme *gjøres*². Som tittelen på nyhetssaken viser,

¹ Sophie Elises blogg ligger på sjetteste plass på blogglisten over Norges mest leste blogger (pr. 16.11.2017). Bloggen omhandler livet til Sophie Elise Isachsen fra Harstad. Hun er 22 år og bloggen er hennes karriere.

² Eksempel på debatten i Norge: <http://www.vg.no/rampelys/sophie-elise/sophie-elise-forklarer-puppestunt-paa-bloggen/a/23597532/> <http://www.klikk.no/kvinneguiden/kommentarer/sophie-elises-thigh-gap-og-feminisme-1613347.ece>

Eksempel på debatten i Danmark: <http://politiken.dk/debat/art5777325/Vis-bare-bryster-men-lad-v%C3%A6re-med-at-kalde-det-feminisme>

mener en feminist at Sophie Elises puppestunt var smart, mens en annen er uenig i dette. Kvinnegruppa Ottar er en partipolitisk uavhengig organisasjon som er særlig aktiv i kampen mot porno og prostitusjon. Ottar-lederen Ane Stø uttaler at hun synes det er pussig å kle av seg for å ta avstand fra kroppsfokus. Hedda Lingaas Fossum, som er redaktør i det feministiske tidsskriftet *Fett*, sier at hun oppfatter det som et «fuck you» til alle som seksualiserer kroppene unødvendig. Hvordan kan to fremtredende feminister i Norge oppfatte det samme budskapet så forskjellig? Både i Norge og internasjonalt handler denne debatten ofte om feministisk performativitet³, det vil si handlinger som forsterker eller løser opp i forskjeller mellom kjønn. Skillelinjen går noe forenklet mellom dem som mener at pupper og twerking⁴ ikke er veien for en viktig og inkluderende kvinnekamp, og dem som mener at kvinner gjennom å ta kontroll over utseende og seksualitet kan bruke denne kontrollen som et frigjørende redskap (Lamb og Peterson 2011, Gill 2008). At det strides innad i feminismen er ikke noe nytt. Det har alltid vært hete kamper, og en sentral skillelinje⁵ har gått mellom liberale feminister som kjempet for individuelle formelle rettigheter og sosialistiske feminister som kjempet for endring av samfunnsstrukturer og maktstrukturer (Holst 2009). Det som derimot er nytt er fokuset på hvordan feminisme gjøres gjennom «stjernefeministisk» performativitet, og hvordan disse uttrykkene fortolkes. Jeg benytter begrepet «stjernefeminisme» som beskrivende og samlende for hvordan forskjellige «stjerner» innen film, musikk og sosiale medier utøver feministisk orienterte handlinger.

Artikkelen er basert på en studie om hva feminisme er for unge kvinner i Norge i dag. I denne sammenheng belyses følgende forskningsspørsmål; *hvordan fortolker og forstår unge kvinner feminisme og «stjernefeministiske» handlinger?*

Forskning som omhandler hvordan unge kvinner i dag forholder seg til feminisme er et relativt urørt felt i Norge, og det finnes lite eller ingen forskning som undersøker hvordan unge kvinner forstår «stjernefeministiske» handlinger. Hvordan skal disse

³ I følge den Canadiske teoretikeren Judith Butler omhandler performativitet handlinger som eksplisitt skaper forskjeller mellom kjønnene og at denne performativiteten også bevisst kan yte motstand gjennom å opptre på en ikke-normativ måte (Butler 1993).

⁴ Dans hvor man rister på rumpa.

⁵ Den første feministiske bølgen var preget av to kvinnesaksbevegelser, henholdsvis den borgerlige kvinnesaksbevegelsen og arbeiderkvinnebevegelsen. Disse to var i strid med hverandre, og hadde forskjellige saker de kjempet for. Den borgerlige kvinnesaksbevegelsen, som var liberal, kjempet for at kvinner skulle få rettigheter som statsborgere. Det vil si at de skulle få stemmerett, eiendomsrett, yringsfrihet, arverett, bevegelsesrett samt adgang til utdanning og yrkesliv. Med andre ord de samme rettighetene som menn allerede hadde. Arbeiderkvinnebevegelsen på sin side var sosialistisk. August Babels "Kvinnen og sosialismen" fra 1879, la grunnlaget for arbeiderkvinnebevegelsen. Arbeiderkvinnebevegelsen hevdet at arbeiderklassekvinner lider under kapitalismen, da de i likhet med arbeiderklasse menn, er tvunget til å selge sin arbeidskraft.

fortolkningene forstås i lys av postfeministisk teori? En studie av unge kvinners forhold til feminisme og hvordan feminisme gjøres og oppleves, er også en studie av hvilken rolle feminisme har i dagens samfunn. Artikkelen beskriver hvordan feminisme og «stjernefeministiske» handlinger forstås og fortolkes av de unge kvinnene jeg har intervjuet, hvordan de selv reflekterer rundt egne opplevelser av dagens feministiske handlinger, og hva disse handlingene *er* og *gjøres* som en kritikk mot. Med utgangspunkt i deres forståelse av feminisme, argumenterer jeg for at informantenes fortolkning av Sophie Elise og «stjernefeministenes» handlinger kan sees som uttrykk for en destabilisering av forståelser av feminisme som ofte tas for gitt.

Feminisme

I dette kapittelet presenterer jeg en kortfattet beskrivelse av feminismens historie. Redegjørelsen av den første feministiske bølgen er ikke teoretisk grunnlag for analysen, men danner bakteppe for den andre og den tredje, og foreløpig siste, feministiske bølgen som vektlegges i analysen. Den tredje feministiske bølgen, eller postfeminismen bryter med den andre feministiske bølgen, gjennom et skifte i fokus fra frigjøring til performativ identitetsproblematikk. Dette er analytisk viktig i denne artikkelen for å forstå de unge kvinnelige informantens opplevelse av feminisme.

Feminismens historie er relativt lang og kompleks. Den deles gjerne inn i bølger eller bølgebevegelser som dekker over ulike konfliktlinjer, og gir et stilisert bilde av en ikke-lineær historie (Holst 2009). Jeg velger likevel å benytte bølgeinndelingen for å gi et forenklet innblikk i feminismens utvikling. Feminisme som bevegelse har aldri hatt en universelt akseptert felles agenda og ideologi (Genz og Brabon 2009). Den er heller ikke konstituert rundt et felles politisk parti, en sentral ledelse eller basert på et enhetlig manifest. Feminister arbeider for en rekke forskjellige saker som kan være spesifikke, kontekstavhengige, personlige og politiske, med den overordnede målsetting å promotere universell likestilling for kvinner. Feminister er samlet gjennom sin felles investering i det generelle konseptet rettferdighet, samtidig som de splittes av de forskjellige definisjonene de har av det samme konseptet. Den feministiske grunnmuren er følgelig fundamentert på relativt løs grunn.

Den første feministiske bølgen er av enkelte hevdet å starte på slutten av 1700-tallet, da kvinnesak ble et tema i forbindelse med den franske revolusjon (Holst 2009). Det er likevel vanligere å operere med perioden 1830-1920 som den første feministiske bølgen (Kemp og Squires 1997). Den første bølgen la grunnlaget for en rekke formelle rettigheter, og det var her kvinner for første gang organiserte og samlet seg (Holst 2009). Blant rettighetene som ble oppnådd i Norge, var blant annet at kvinner fikk myndighet, rett til arv, utdanning og stemmerett.

Den andre feministiske bølgen startet kort tid etter andre verdenskrig. I 1949 ble den franske eksistensialisten og filosofen Simone de Beauvoirs bok «The Second Sex» publisert i Frankrike (Schneir 1994). I boken hevder de Beauvoir, at kvinnelighet slik vi kjenner det, er sosialt konstruert og at kvinnens underordning av menn ikke er naturlig men et resultat av forskjellige sosiale krefter. Hun skrev: «Man fødes ikke som kvinne, man blir det» (Beauvoir 2011:330). Den tidligere feministiske kampen hadde handlet om like rettigheter, mens de Beauvoirs prosjekt gikk ut på å forklare hvordan kvinner formes til kvinner, altså hvordan de oppdras til å oppfatte seg selv som «Den andre» (Moi 2000:15).

Feminisme i den tredje bølgen eller postfeminisme skiller seg ifølge Lotz (2003), fra de tidligere feministiske bølgene gjennom måten den er organisert som sosial bevegelse og aktivisme. Mens det i den første og andre bølgen var viktig å samle kvinner i et universelt søsterskap er postfeminisme et mer individualisert prosjekt.

Postfeminismen, har av mange kritikere både utenfor og innen feminismen, blitt ansett som en ulydig bastard som stjeler næring fra sin vert (Genz og Brabon 2009:5). Kritikere benytter også en generasjonslogikk for å avfeie postfeminisme som en feilet reproduksjon av feministisk samvittighet. En slik vinkling er problematisk da den forutsetter at det finnes en original og autentisk feminisme samt at postfeminisme er en type anti-feminisme. Videre glatter kritikken over, og underminerer, de faktiske konflikter og kritikker mot feminisme som postfeminisme er et resultat av. Den amerikanske sosiologen og kjønnsforskeren Sarah Projansky (2007:68) hevder at postfeminismen per definisjon er selvmotsigende. Den er både feministisk og antifeministisk, frigjørende og undertrykkende samt produktiv og hemmende. Hun hevder videre at denne dualismen produserer en kompleks, motsetningsfylt og ambivalent form for «girlness» (ibid.:69). Begrepet «girlness» eller «girling» refererer til hvordan voksne kvinner i økende grad presenterer seg selv gjennom femininitet (klær, plastisk kirurgi og sminke) som unge jenter. Denne «girlingen» av voksne kvinner er karakteristisk for postfeminismen innen populærkulturen. Den britiske kulturteoretikeren og feministen Angela McRobbie (2004) hevder at det populærkulturelle aspektet ved postfeminismen som definerer feminismen som «utdatert» er avhengig av «girlness» og ungdom. Postfeminismens oppløsning av feminismen opererer ikke bare innen populærkulturen, men også samtidig innen academia. Rundt 1990 skjedde det en dreining, et historisk skille, hvor selv-kritikken gjorde sitt inntog i feministisk teori gjennom post-koloniale feminister som Spivak, Trinh og Mohanty med flere, samt feministiske teoretikere som Butler og Haraway (Butler 1990, Haraway 1991, Mohanty 1995, Spivak 1988, Trinh 1989). På denne tiden er andrebølge feminismens krav godt integrert og feministiske teoretikere vender sin interesse bort fra maktblokker som stat, lov og patriarkat og mot mer skjulte former for makt (McRobbie 2004). Kroppen

og subjektet blir hovedfokus for feministiske teoretikere, noe som fremgår tydelig gjennom Butlers arbeid.

Artikkelen adresserer den komplekse, motsetningsfylte og ambivalente forståelsen av dagens feminisme, i lys av Sophie Elise og «stjernefeministenes» samtidig feministiske og anti-feministiske performative handlinger, og diskuterer hvordan de unge informantene fortolker disse handlingene.

Forskning på unge kvinner og feminisme

Det finnes en omfattende litteratur som omhandler likestilling og likestillingens problematikk og utfordringer (se f. eks. Holst 2013, Egeland 2013, Gullikstad 2010, Esping-Andersen 2009, Teigen 2006). I Norge og vesten for øvrig har det de siste tjue årene blitt publisert en rekke populærlitterære feministiske antologier og tekster⁶, men feminisme og da spesielt unge kvinners forhold til feminisme, er et mindre utforsket felt i Norge.

Internasjonal forskning på feminisme adresserer i stor grad hvordan unge kvinner og feminister forholder seg til kropp, skjønnhet og 'empowerment'⁷ (Rubin og Nemeroff 2001, Gill 2008, Lamb og Peterson 2011). Tredjebølgefeminister er oppdratt i kjølvannet av både en etablert feministisk bevegelse, men også et sterkt anti-feministisk tilbakeslag. Både feminister og antifeminister har karakterisert unge feminister som selvopptatte, skjønnhetsfokuseret og som overdrevent kritiske til andrebølgefeminismen og de stiller spørsmål ved om feminismen i den tredje bølgen har utviklet seg til noe latterlig, eller om de unge feministene faktisk oppnår å ta det neste steget i kampen (Rubin og Nemeroff, 2001).

De unge feministens kamp er basert på et personlig forsøk på å omstrukturere selvkritikken til selvrespekt og dette gjøres i stor grad gjennom kroppen (Rubin og Nemeroff, 2001). Unge tredjebølgefeminister sliter med motsetningen mellom «den gode feminist», kvinnen som nekter å disiplinere kroppen og som har lært å elske den som den er, og det å kunne anerkjenne egne følelser, komplekser og fokus på kropp og utseende. Lamb og Peterson (2011) hevder at de begynner å finne sin egen agenda, og at noen feminister tenderer mot å sette pris på 'empowerment' av kvinners seksualitet. Temaet 'empowerment' tas også opp innen forskning på reklame og media, men her

⁶ Se for eksempel «Fittstim» (Skugge, Olsen og Zilg, 1999), «Feministhåndboka» (Nestor, 2005) og «Født feminist» (Breen, 2014)

⁷ «Empowerment» kan oversettes til styrking, men dette er ikke et dekkende begrep. «Empowerment» dreier seg om å ha innflytelse over egen situasjon, samt at det beskriver en prosess mot å ha større innflytelse (enn tidligere). For mer se: <http://tidsskriftet.no/2000/08/sprakspalten/styrking-det-rette-norske-begrep-empowerment>

fokuseres det på hvordan det de siste årene har vært et skifte innen hvordan kvinner presenteres i reklamer (Gill 2008). Fra å være passive objekter for det «mannlige blikk», fremstilles unge kvinner i reklamer nå som aktive, uavhengige og sterke. Konklusjonen er at dette skiftet bidrar med en modernisert fremstilling av feminitet som tillater kvinner å være mektige utøvere, hvor deres seksuelle handlinger fremheves og feires. En analyse av kommentarfelt i artikler som omhandler Miley Cyrus' seksuelle strippe-dans på en Teen Choice Award seremoni, viser at veldig få hevdet at strippedansen kunne bli sett på som en seksualisert dans for menn (Lamb, Graling og Wheeler 2013). Selv om objektivisering av kvinner har startet som handlinger utført for å tilfredsstille menn, tolker Lamb, Graling og Wheeler (2013) det dit at kvinner har begynt å anse selv-objektivisering som en måte å tilfredsstille dem selv.

En «Young Development» studie i Minnesota, tar for seg hvordan et utvalg unge kvinner forholder seg til feminisme og til relasjoner mellom sosiale kjønn (Aronson 2003). Studien konkluderer med at informantene forholder seg enda mer ambivalent til feminisme enn det tidligere forskning antyder. Dette forklares med at kriteriene for feministisk identifisering i denne studien skiller seg fra tidligere studier hvor feministisk identifisering har vært basert på kategoriseringen enten/eller hvor det ikke tas høyde for komplekse og motstridende forståelser av feminisme og feministisk identifisering (Kamen 1991, Sigel 1996, Taylor 1989). Mange av informantene avstår fra å relatere seg til en feministisk identitet, selv om de omfavner flere sider av innholdet i feminismen (Aronson 2003). Et viktig funn i studien er at uavhengig av om de unge kvinnene identifiserer seg som feminist eller ikke, så støtter de feministiske mål i større grad en tidligere forskning indikerer, og ingen av dem indikerer antifeministiske holdninger.

Denne kortfattede litteraturpresentasjonen underbygger artikkelens poeng om at individuell feministisk performativitet, hvor selv-objektivisering brukes som et redskap for å ta kontroll over egen kropp, samt som en kritikk av objektivisering av kvinner, i økende grad benyttes innen feministisk aktivisme. I det følgende skal vi se på den teoretiske inspirasjonen, som sammen med litteraturgjennomgangen danner grunnlag for analysen av hvordan de unge kvinnene i studien forstår og fortolker feminisme og Sophie Elise og «stjernefeministenes» feministiske performative handlinger.

Teoretisk inspirasjon

Som teoretisk inspirasjon, for å få grep om informantenes forståelse av feminisme og dagens feministiske handlinger, støtter jeg meg til den amerikanske filosofen og kjønnsteoretikeren Judith Butlers (1990, 1993) postfeministiske teori om kjønn som performativ kategori. Butler finner det nødvendig å tenke nytt om begrepene kropp, kjønn og kjønnsidentitet (1990, 1993). Begrepet performativitet henter Butler fra

talehandlingsteori⁸ (Jegerstedt 2008), men dette må ikke forveksles med begrepet 'performance' – å fremføre eller iscenesette. Performativitet, slik Butler benytter begrepet, viser til et utsagn eller en handling som skaper effekter og som bygger på institusjonelle praksiser. Hun sier: «That the gendered body is performative suggests that it has no ontological status apart from the various acts which constitute its reality» (1990:185). Performativitet kan ikke sees på en singulær handling, men er alltid en gjentakelse av en norm eller lovmessighet (Jegerstedt 2008). Det er nettopp denne forutsetningen, at normen eller loven fordrer gjentakelse, som skaper rom for endring. Gjentakelsen er aldri identisk med det som repeteres og følgelig er endring mulig. Men, subjektet kan aldri stå utenfor prosessen å styre den, da subjektet formes og konstitueres i den samme prosessen. Løsningen for Butler finner hun i at det finnes posisjoner som kan forstås og fortolkes som en kritikk av det normative, de som produseres som avvik og som ekskluderes fra samfunnet. For Butler er det med andre ord gjennom performativitet, altså gjentakelsen av en norm eller regel at *undoing* kan finne sted – gjennom en gradvis forskyvning eller endring (Jegerstedt 2008)

Jeg benytter konseptet performativitet som teoretisk inspirasjon i analysen av de unge informantenes forståelse og fortolkning av Sophie Elise og «stjernefeministenes» feministiske handlinger som en avvikende og kritisk posisjon. Slik kan performativitet forklare hvordan «stjernefeministenes» handlinger, som en kritikk mot for eksempel objektivisering av egen kvinnekropp (ref. Sophie Elises puppestunt), kan forstås som en feilsitering av feministiske handlinger (Butler 1990, 1993). Denne 'feilsiteringen' åpner for at forståelsen av feminisme kan produseres annerledes. Selve materialiseringsprosessen av 'feilsiteringen' fordrer at det er andre enn subjektet (for eksempel Sophie Elise) som gjennom repetisjonsprosessen gjør forandringen eller dekonstruksjonen. Jeg benytter i artikkelen Sophie Elise og «stjernefeministene» som eksempler på hvordan handlinger som «feilsiteringer» bidrar til bevegelse og endringer i forståelser av feminisme, men understreker at dette må forstås som enkelthandlinger uten tydelige intensjoner (Butler 1990, 1993).

Metodisk tilnærming

Spørsmålene som reises i artikkelen belyses gjennom intervjumateriale basert på semi-strukturerte dybdeintervjuer med ni unge kvinner i alderen 18 til 25 år. Aldersavgrensningen ble valgt på bakgrunn av at informantene skulle være formelt voksne, men fortsatt i en periode i livet som kan betegnes som «emerging adulthood» (Arnett 2007).

⁸ Hentet fra Jacques Derridas talehandlingsteori og Foucaults diskursbegrep.

Denne fasen skiller seg fra tilstanden som voksen gjennom å defineres av identitetsutforskning, ustabilitet, selv-fokus og følelsen av å være 'i mellom'. Utvalget var strategisk for å sikre at informantene befant seg i forskjellige livssituasjoner og endte opp med tre elever fra videregående skole, en politisk ansatt, tre i jobb, en student, en med minoritetsbakgrunn, en gravid og to med små barn. Videre rekrutterte jeg bevisst informanter som identifiserte seg som feminister gjennom medieoppslag⁹ i aviser og nettsider. Målet med studien var ikke å diskutere hvor mange som identifiserer seg som feminist eller ikke, men heller å se på om det er forskjeller og likheter i deres forståelse og fortolkning av feminisme og feministiske handlinger.

Intervjuene hadde en varighet fra 45 til 90 minutter. Intervjuguiden ble utviklet rundt tre sentrale hovedtemaer¹⁰, og artikkelen bygger på en analyse av informantenes refleksjoner rundt feminisme og feministiske verdier og handlinger. Jeg stilte spørsmål om hva det vil si å være feminist, hvilke feministiske verdier de anså som viktige for dem og om personlige idoler.

For å sikre at informantene ble tilstrekkelig informert, sendte jeg dem informasjonsbrev og samtykkeerklæring via e-post i forkant av intervjuene. Informantene ble informert om at det var frivillig å delta og anonymisering ble sikret gjennom bruk av pseudonymer. I tillegg er identifiserende opplysninger i størst mulig grad utelatt fra artikkelen.

Data produsert gjennom intervjuene anser jeg som kontekstspesifikke. Det vil si at jeg anerkjenner at konteksten, mitt forskerstandpunkt og de spørsmålene jeg stilte var med på å konstruere de data som ble produsert. Gjennom analysen av data-materialet, har jeg hatt fokus på de verdiene og holdningene som ble uttrykt gjennom fortellingene under intervjuene. I det følgende analyserer jeg de unge jentenes holdninger til feminisme. Dette danner grunnlaget for å kunne fortolke deres opplevelse av dagens «stjernefeministiske» handlinger.

Holdninger til feminisme

Jeg har valgt å gruppere informantene som «feminister» og «ikke-feminister», en betegnelse jeg benytter gjennom analysen. Denne grupperingen er basert på informantenes definering av eget ståsted ut fra svaret de gav på spørsmålet; «anser du deg selv som feminist?».

⁹ Jeg menyttet søkeordet «ung feminist» og fant informanter gjennom forskjellige avisartikler hvor disse var fremtredende gjennom sitt feministiske engasjement.

¹⁰ (1) Feminisme som bevegelse både historisk og nå, i Norge og internasjonalt, (2) Feminisme og feministiske verdier og handlinger samt (3) Feminisme i fremtiden.

Blant informantene, både «feministene» og «ikke-feministene», fremkommer det en opplevelse av at feminisme og feminister er stigmatisert. Informantenes holdninger til feminisme viser at de baserer seg på stereotypier som henger igjen fra den andre feministiske bølgen. De bruker begreper som «ikke-barbere seg», «bh-brennende» og «mannehater» og forteller om nye begreper som benyttes som for eksempel «feminazi». «Feministene» hevder at man kan være hvordan man vil og fortsatt være en feminist. De beskriver likevel at også de opplever at den feministiske identitet er stigmatisert og at det ligger visse forventninger til hvordan en feminist skal være og handle. «Ikke-feministene» omfavner stereotypiene uten å uttrykke behov for å forsvare eller bortforklare disse holdningene. De uttrykker at det å være feminist fordrer et visst ansvar for være aktiv politisk og aktivistisk, og at det ikke er tilstrekkelig å bare si at «du er det».

Frida, som er feminist, svarte følgende på spørsmålet om hva det vil si for henne å være feminist:

Nei, man kan være hvem man vil og være feminist. Man kan være mann og være feminist. Jeg kjenner mange mannlige feminister. Jeg skal ikke si at man må være sånn og sånn for å være feminist, men det handler liksom om den troen om at menn og kvinner er det samme på absolutt alle områder utenom det biologiske. (Frida)

På det samme spørsmålet svarte Emilie, som ikke er feminist;

...jeg oppfatter at det er en egen stil, det blir veldig ofte sånn at det nesten er en egen klesstil også, ikke bare måten man oppfører seg på. (Emilie)

Disse to sitatene beskriver hvordan «feministene» fremhever åpenheten innen feminismen og kampsakene, mens «ikke-feministene» fremhever identitetskjennetegn. Fridas svar på spørsmålet sammenfaller med svarene jeg fikk fra de andre «feministene». Hun beskriver hvordan hun mener at det bør være og at feminismen er åpen for alle, «man kan være hvem man vil og være feminist». Fridas respons står i kontrast til Emilie som svarer at hun ser på feminisme som en egen stil i tillegg til en egen måte å oppføre seg på.

Selv om de feministiske informantene først sa at man kan være hvordan man vil og at alle kan være feminister, endret dette svaret seg etter hvert som de begynte å beskrive hvilke forventninger det er til det å være feminist. Fatima beskrev dette godt:

Jeg føler at det er forventet at man skal oppføre seg på en spesiell måte. Når jeg sier at jeg er feminist, så forventer alle at jeg skal være veldig sånn, mannehater og veldig ekstrem og alt sånn der...

Man forventer ekstreme holdninger. Og det er litt som i verden, det finnes så mange muslimer, men det er alltid sånn, de få ekstreme som blir sett og hørt. Samme med den her feministbølgen, det finnes så mange kvinner som bare vil ha et normalt og

likestilt liv, men så har du de der skikkelige ekstreme mannehaterne som er fjeset for det her. Og det er litt forvirrende for folk som er litt skeptisk. (Fatima)

Fatima sammenligner feminister med muslimer og beskriver hvordan hun opplever at det er de mest ekstreme som blir sett og hørt. Slik forklarer hun hvordan hun opplever at identitetskategorien feminist blir stigmatisert. Utsagnet forklarer også til en viss grad hvordan feminisme, eller identitetskategorien feminist, virker disiplinerende på individer når hun sier at det er forventet at hun skal oppføre seg på en spesiell måte, være mannehater og veldig ekstrem.

Mona som er feminist beskrev hvordan hun opplever holdninger og forventinger til en feministisk identitet slik:

Intervjuer: Hva vil det si for deg å være feminist?

Mona: Jeg tror, jeg personlig som feminist er ikke opptatt av å følge bestemte gjøremål, altså, jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det, men noen mener jo at feminister skal opptre sånn og sånn, de skal følge opp feminismeaspektet i hver del av hverdagen.

Intervjuer: Hvordan da?

Mona: Nei, noen mener at man ikke skal sminke seg. Noen mener at man ikke skal kunne kjøpe for eksempel blad om mote, skjønnhet og diverse ting for at det er sånne type ting som setter jenter i en «sminkebås».

Intervjuer: Er dette folk som du omgås eller har møtt på?

Mona: Nei, egentlig ikke. Jeg tror egentlig at det bare er en slags... at man tenker det, at man tror at man må gjøre det sånn....

Mona beskriver hvordan denne holdningen, som hun først antar at kommer fra utsiden – fra andre, egentlig er en holdning hun har internalisert som en objektiv sannhet (Berger og Luckmann 1966). Hun forteller hvordan «noen» mener at man ikke skal gjøre visse ting om man er feminist. Likevel, på spørsmål om hvem «noen» er, vet hun ikke helt. Hun har internalisert disse holdningene som en sannhet og opplever at det er regler som styrer hennes handlinger fra utsiden men hun kan ikke identifisere hvem det er som styrer. Feminismen innehar følgelig en form for skjult disiplinering for Mona. Dette samsvarer med Butlers (1990) kritikk av klassisk feministisk teori, hvor hun hevder at feminismen selv deltar i maktens disiplinering av definisjonen «kvinne». Feminismen, slik den oppleves av informanten, deltar i maktens disiplinering av den kvinnelige identitet eller den feministiske identitet, og setter regler for hvordan en feministisk kvinne skal handle. Her fremkommer noe av den komplekse, motsetningsfylte og ambivalente forståelsen av feminisme. Tredjebølgefeministene gjør et opprør mot andrebølge feminismens kritikk av mannshegemoniet som blant annet skjønnhetsprodukter og

dameblader. Ved å gjenoppta og benytte disse symbolene kritiserer tredjebølgefeminister den makten de opplever at andrebølgefeminismen representerer, samtidig som det kan stilles spørsmålsteget ved om tredjebølgefeminismens opprør kan medføre et tilbakeslag i retning av å bekrefte en mer tradisjonell kvinneperformativitet.

I motsetning til hvordan Mona, som er feminist, argumenterer for at man ikke trenger å følge opp 'feminismeaspektet' i hver del av hverdagen selv om man er feminist, uttrykker tre av «ikke-feministene» at det ligger et ansvar i det å være feminist. Inger som ikke er feminist uttrykte seg slik:

Jeg synes jo at hvis man aktivt går ut og kaller seg selv feminist, så burde man følge opp med det man synes er rett da. For eksempel å aktivt delta i for eksempel politiske grupper som er for at kvinner skal få mer rettigheter. (Inger)

«Ikke-feministene» opplever at det å innta en subjektposisjon som feminist medfører et ansvar for å kjempe for feministiske saker og at mange av dem som sier at de er feminister, ikke lever opp til det. Underveis i intervjuene med «ikke-feministene» fremkom det at på tross av at de ikke anser seg selv som feminister, er de glad for at noen gjør det. De som ikke ser på seg selv som feminister omfavner mange av de feministiske ideologiene og mener at det er et behov for at noen fortsatt kjemper for like rettigheter for kvinner og menn. Dette samsvarer med Aronsons (2003) funn fra Minnesota som viser at selv om mange av informantene avstår fra å relatere seg til en feministisk identitet, omfavner de flere sider av innholdet i feminismen.

Frida beskrev tidligere i intervjuet hvordan hun var forsiktig med å si at hun er feminist når hun møter nye mennesker. Da jeg spurte henne om hvorfor hun er forsiktig med å si dette, fikk jeg følgende svar:

Ja, jeg tenker jo at om jeg sier at jeg er feminist, så kommer de sikkert til å tenke at jeg kommer til å være høylytt og ta plass og at jeg skal sette meg høyere enn mannen i samtalen for at jeg er kvinne. Jeg gjør jo ikke det, selvfølgelig (Frida).

Her beskriver Frida hvordan hun opplever at det ligger visse holdninger og forventinger til en som er feminist. Hun forklarer at om hun forteller at hun er feminist, kommer andre til å tillegge henne egenskaper hun ikke ønsker å identifisere seg med. Kine, som er feminist, beskriver lignende opplevelser som Frida. Hun har et veldig bevisst forhold til feminisme, og sa at det er en viktig del av hennes identitet. Litt senere beskrev hun likevel hvordan hun opplever at det ligger visse forventinger og fordommer i det å være en feminist;

Ja, altså, det er jo alt fra at, jeg tror kanskje at man forbinder det med den her «ikke barber seg – bh-brennende – 70-tallsfeminismen», selv om jeg tror det er mer og mer i ferd med å gå bort. Det jeg i større grad opplever er egentlig at de ikke helt har et forhold til begrepet da, ofte har de et sett med fordommer som jeg ikke helt har klart å plassere. For eksempel det at jeg liker å gå med sminke og sånn, er veldig

vanskelig for mange å forstå helt i starten, virker det som. Eller det at jeg er så normal som jeg egentlig er (ler), er det veldig mange som synes er rart, for de har et så rart forhold til hva en feminist er, også blir de veldig overrasket da. (Kine)

Kine beskriver altså hvordan hun deltar i repeteringen av feministisk avvik gjennom for eksempel bruk av sminke (Butler 1990, 1993). Hun produserer et handlingsrom hvor hun benytter andrebølgefeministiske tabusymboler samtidig som hun kombinerer dette med tydelige feministiske holdninger. Det fremkommer at både «feministene» og «ikke-feministene» opplever at det ligger noen forventninger til det å være feminist. Holdningene og håndteringen av disse arter seg likevel forskjellig mellom dem. Ikke så mye i innhold, men heller gjennom «feministenes» ønske om at disse holdningene ikke var der, og behov for å innlede svarene sine med å si at disse holdningene ikke eksisterer. Det er først på oppfølgingsspørsmål, eller senere i intervjuene, at disse holdningene trer frem hos «feministene», og ikke på direkte spørsmål om hva det vil si å være feminist. «Ikke-feministene» trekker mer på standardiserte diskurser uten å gå veien om å si at man kan være hvordan man vil. Dette kan være fordi de ikke anser seg selv som feminister, og følgelig ikke har behov for å forsvare feminisme og en feministisk identitet. «Feministene» håndterer holdningene blant annet gjennom å unngå å fortelle fremmede at de selv er feminister og ved å utøve motstand ved å for eksempel sminke seg, eller kjøpe moteblader.

Butler (1990) hevder at fraksjoneringen innen feminismen, og motstanden mot feminisme fra kvinner, undergraver feminismens antatt universelle enighet. Hun hevder videre at feminismen må å ta inn over seg at kvinnen, er produsert og disiplinert gjennom de samme maktstrukturer hvor feminismen søker frigjørelse. Dette er en av de mange kritikkene postfeminismen har tatt inn over seg og reagerer ut fra (Lotz 2003) og det er dette vi skal se nærmere på nå.

Sophie Elise og «stjernefeminisme»

I løpet av intervjuet spurte jeg informantene om de har noen idoler eller noen de ser opp til. Seks av informantene nevnte «stjerner» innen film og musikk. Noen eksempler var Nicki Minaj¹¹, Emma Watson¹² og Beyoncé¹³. Nicki Minaj er en rapper fra USA som står for en tydelig 'empowering' av kvinner. Hun uttaler at seksuelle fremføringer som hun utfører ikke utføres *for menn*, men for å styrke egen selvfølelse. Emma Watson på

¹¹ Nicki Minaj er en amerikansk rapper, låtskriver og skuespiller.

¹² Emma Watson er en britisk skuespiller, kjent fra blant annet rollen som Hermione i Harry Potter filmene. Hun er FN ambassadør for UN Women.

¹³ Beyoncé Giselle Knowles er en amerikansk popsanger, skuespiller og danser.

sin side arbeider aktivt for likestilling i mer tradisjonelle forum som for eksempel FN. Hun utøver likevel feministiske handlinger mer subtilt gjennom bevisst valg av filmroller. Beyoncé har tatt et tydelig standpunkt som feminist og er også den som i størst grad synliggjør tredjebølgefeminismens motsetningsfylte og ambivalente forståelse av feminisme. Hun synger blant annet sangen «Single ladies» med giftering på fingeren, og kalte turneen sin for «Mrs. Carter» (hennes manns etternavn). Hun dyrker også sitt ekteskap, sin rolle som mor og sin seksualitet med den største selvfølgelighet. Hennes feministiske hovedbudskap er at kvinner *kan* «ha alt». Ifølge informantene representerer disse «stjernene» en ny type feminisme for de unge kvinnene, en feminisme jeg har valg å kalle «stjernefeminisme». Jeg spurte også informantene om de leser blogger, og syv av informantene diskuterte og omtalte bloggeren Sophie Elise.

Sophie Elise er en ung blogger fra Harstad som fra veldig ung alder har gjennomgått flere skjønnhetsoperasjoner. Hun skriver om kropp, utseende, mote og reiser, men også om miljø- og dyrevern, feminisme og rasisme med mer. I 2016 gav hun ut boken «Forbilde» som er en selvbiografi og i forordet skriver hun:

Jeg er ikke kjent for å være den skarpeste kniven i skuffen, og om jeg først får skryt for noe som omhandler prestasjoner og ikke utseende, mener mange det er ufortjent. Ikke har jeg fått innført noen nye lover, ikke har jeg vunnet Nobels fredspris, og generelt har jeg vel ikke gjort noe ekstraordinært (Isachsen 2016:5).

Sophie Elise skriver følgende om feminisme på bloggen sin:

Det kommer vel neppe som noe sjokk lengre, jeg elsker kropp og ser absolutt på meg selv som feminist. For i mitt hode er feminisme å støtte andre kvinner, og at man får gjøre det man vil med sin egen kropp. Jeg er sjef over meg selv, og så lenge jeg ikke sårer noen så blir det tits all the way :-)¹⁴

Sophie Elise fremstår for informantene som vanskelig å forstå. De er usikre på hva de skal mene om henne og de er usikre på hva hun egentlig mener, bakgrunnen for handlingene hennes og det hun skriver på bloggen sin. På den ene siden har bloggen et voldsomt fokus på utseende, skjønnhetsoperasjoner, klær, sminke og design. På den andre siden skriver hun innlegg om regnskog, rasisme og feminisme som informantene liker og omfavner. Lise, som ikke er feminist, beskrev sin opplevelse av Sophie Elise slik:

Sophie Elise, hun har to sider. Den rosa dukkejenta, den siden hvor alle tror at hun er dum og hun tar operasjoner fra hun var 16 år, og det er jo galskap. Men så har hun en del innlegg av og til som bare er kjempebra, hvor hun kjemper for feminisme og regnskog. Men så har du det stempelet man får når man tar restylane og silikon... (Lise)

¹⁴ http://sophieelise.blogg.no/1398966601_01052014.html

Informantene uttrykker en ambivalens i forhold til de motstridende signalene hun sender ut, men kommer alle frem til at det hun gjør er positivt. Så hva er det hun gjør? Hva er det informantene ser og finner relevant? Det som er samlende for postfeminister er ifølge den amerikanske forfatteren og feministen Jennifer Drake (1997:104), deres forhandlinger av selvmotsigelser, deres avvisning av dogmer og deres behov for å kunne si «både/og». For eksempel kan postfeminister hevde sin rett til å kle seg sexy for moro skyld, samtidig som de kritiserer patriarkatet for å objektivere kvinner (ibid.). Denne beskrivelsen passer godt på Sophie Elise og hennes handlinger. Hun kler seg sexy samtidig som hun kritiserer kroppsfokuset. Fatima, som er feminist, beskrev hvordan hun forstår dette:

Jeg tror greia er at hun virker så spesiell, at hun representerer et nytt fjes. Man har liksom gjort seg en tanke på forhånd når man tenker på en feminist, damer som ser litt sånn mandig ut og ikke tenker så mye på hvordan de ser ut. Så når hun kommer og hun er så opptatt av utseendet sitt, men samtidig også ytrer sterke meninger, så blir man litt forvirret. «Later du som nå?» Man har liksom dannet seg et bilde på forhånd, og jeg tror det er litt sånn. Folk er kritisk til henne, men jeg tror hun kommer til å gjøre godt i forhold til at hun kommer til å påvirke den yngre generasjonen og det er veldig godt. (Fatima)

Sophie Elise fremstår ikke som en tradisjonell feminist. Informantene beskriver den feministiske identitet som «ikke-barbere seg», «maskuline klær» og «bh-brennende». Selv om de uttrykker at de vet at dette kan være basert på stereotypier, er det fortsatt internalisert som en objektiv virkelighet (Berger og Luckmann 1966). Informantene opplever at en feminists handlinger er basert på restriksjoner med tanke på hva man kan gjøre og ikke gjøre, og informantene uttrykker at man ikke bør kjøpe magasiner om mote og skjønnhet eller være opptatt av sminke. Sophie Elise kvalifiserer følgelig ikke for en 'feministisk identitet', men uttrykker heller en ytterlighet som står i kontrast.

I følge Butlers (2004) forståelse av performativitet kan ikke subjektet stå utenfor prosessen og styre den, men subjektet kan inneha en posisjon, som kan forstås og fortolkes som en kritikk av det normative, en posisjon som produseres som et avvik. Kine, som er feminist, uttrykker hvordan hun opplever dette:

Jeg skjønner ikke at det går an, jeg skjønner ikke at hun får det til. Hvis det er noen i den offentlige debatten jeg ser opp til så er det Sophie Elise. Jeg synes hun har fått så ufortjent mye dritt, og jeg er bare imponert over at det går an (Kine).

Emile, som ikke er feminist, følger samme spor:

Mye rart man kan si om henne. Jeg synes hun er en veldig sterk person og hun har mange fine saker. Hun har hatt mye kritikk og mange som sier ganske mange stygge ting. Og jeg kan jo være enig i at noen av de valgene hun tar, kanskje ikke er de beste, men hun har veldig fine meninger... Hun har både den at «nå skal jeg kle meg pent» og sånn, og den at «nå må vi huske å tenke på andre». Og det er kanskje en ting når

vi snakker om feminisme, at det har vært mange fordommer mot at hvis du kler deg fint og sminker deg, så gjør du det for å skjule at du egentlig ikke er så smart. Så når du gjør det på den måten så blir det sett veldig ned på at du har begge delene (Emilie).

Emilie understreker at hun ikke er enig i alle valgene Sophie Elise gjør, men forsøker å se bort fra dette og høre på hva hun sier. Både Emilie og Kine uttrykker at de blir imponert over hvordan hun greier å stå imot kritikken. Emilie trekker feminisme inn som en årsak til denne holdningen når hun sier «og det er kanskje en ting når vi snakker om feminisme». For Emilie innehar feminismen en påvirkningskraft eller en form for makt som sier noe om hvordan en kvinne skal handle, og at det å være opptatt av utseende er ikke i tråd med det å være en god feminist eller å bli oppfattet som smart.

Informantene uttrykker at Sophie Elise bidrar til å løse opp i forståelsen av hva som utgjør 'en feminist' gjennom å distansere seg så tydelig fra den stereotypiske feministiske subjektposisjonen gjennom sine performative handlinger. Handlinger som kan forstås som feilsiteringer eller en avvikende posisjon (Butler 1990, 1993). Blant informantene, både «feministene» og «ikke-feministene», er det enighet om at feminismen er stigmatisert. Følgelig kan Sophie Elises performative handlinger tolkes som en posisjon som kan forstås som en kritikk av det normative, som igjen kan bidra til at normen gradvis endres.

Butler (1993) har kritisert feminismen for å ta utgangspunkt i at kvinner er en enhetlig kategori. For informantene fremstår det som at feminismen tar utgangspunkt i at denne kvinnekategorien ikke skal være opptatt av skjønnhet og utseende. Mona forklarer hvordan hun mener at «stjernefeminismen» bidrar til å endre dette;

...det begynner å skje noe nytt med de yngre kvinnene og hvordan de ser på feminisme i forhold til den eldre generasjonen. For eksempel føler jeg at mange unge kvinner ser på feminisme som en måte å være seg selv og styrke sin egen selvfølelse av å være jente. Og det er jo også sånn som kjendiser gjør, som Nicki Minaj og Beyonce. Og mange unge jenter relaterer seg til den feminismen de prøver å sette på dagsordenen. Og det er jo slik at jenter må få lov til å være jenter. Jenter må få ha sine interesser og ikke bli nedgradert på grunn av at de liker sminke, klær og sko og ville være fin og kul. (Mona)

I sitatet beskriver Mona hvordan hun tolker «stjernefeministenes» handlinger som 'empowering' for jenter og at dette fører til at jenter relaterer seg til den feminismen de fremmer. Postfeminister har blitt kritisert for å være opptatt av utseende og seksualisering av kvinnekroppen. Artikler som omhandler «stjernefeministene» viser at de kritiseres for måten de gjør feminisme på. Kan det være nettopp dette informantene opplever som imponerende med Sophie Elise?

Sophie Elise og «stjernefeministene» utfordrer, gjennom deres performative handlinger, normene som informantene opplever at styrer hvordan en feminist er

forventet å være og handle. De bruker selv-objektivering som en måte å uttrykke motstand mot objektivering, som om budskapet er; «jeg er mitt eget objekt som bare jeg bestemmer over». De må selv stå personlig ansvarlig for sine handlinger, men det fremstår som om informantene oppfatter at deres handlinger kan være med å skape endringer når det gjelder normative og internaliserte forventninger til hvem som kan være en feminist og hvordan feminisme kan gjøres.

Avsluttende diskusjon

Innledningsvis stilte jeg spørsmålet; hvordan fortolker og forstår unge kvinner feminisme og «stjernefeministiske» handlinger?

Analysen viser at informantene baserer sine holdninger til feminisme på stereotypiske forståelser av feminisme som for eksempel at feminister er mannehatende bh-brennere. «Feministene» uttrykker disse holdningene med mer ambivalens enn «ikke-feministene», men holdningene er internaliserte og har en disiplinerende effekt som de unge kvinnene reagerer mot (Butler 1990). Det fremgår av analysen at både «feministene» og «ikke-feministene» tolker og forstår Sophie Elise og «stjernefeministenes» performative uttrykk som viktige feministiske bidrag. Gjennom deres fortolkning av Sophie Elise og «stjernefeministene», uttrykker informantene i studien forskjellige, motstridende og ambivalente forståelser av feminisme og hva feminisme er. Likevel samles de i forståelsen av Sophie Elise og «stjernefeministenes» feministiske handlinger, noe som kan skyldes at «stjernefeministenes» handlinger er like motstridende og ambivalente som deres egne. Kines fortelling om hvordan hun velger å kombinere fokus på egen feminitet med en tydelig feminisme er på mange måter sammenfallende med Sophie Elises handlinger.

Ambivalensen fremkommer også i spørsmålet om hvor vidt Sophie Elise oppnår 'empowerment' gjennom selv-objektivering som for eksempel 'puppetstuntet' i innledningen, eller om det å kle av seg for å ta avstand fra kroppsfokus virker mot sin hensikt? Denne dobbeltheten i tredjebølgefeminismen, som vi også finner i analysen av Miley Cyrus' seksuelle strippedans, hvor løsningen (som for eksempel 'puppetstuntet') også er en del av problemet (kvinneobjektivering), fører til at det er fortolkningen av de avvikene handlingene som er avgjørende (Lamb, Graling og Wheeler 2013). Informantene fortolker «stjernefeministenes» handlinger som feministiske handlinger, men med en viss ambivalens. Ambivalensen skapes på bakgrunn av feministiske normer som de unge informantene har internalisert, men som de også gjør opprør mot gjennom å ta i bruk sminke og andre andrebølgefeministiske tabusymboler. Sophie Elise og «stjernefeministenes» performative handlinger, som også kan forstås som et avvik og et kritisk engasjement mot tidligere feministiske bevegelser

(Brooks 1997, Projansky 2007), fortolkes av de unge informantene som et uttrykk for denne motstanden. En motstand de kjenner seg igjen i. Gjennom den ambivalente diskursen produseres, reguleres og destabiliseres forståelser av feminisme (Butler 1990, 1993). Slik kan informantenes fortolkning av Sophie Elise og «stjernefeministenes» performative handlinger, som feilsiteringer, bidra til en gradvis endring i forståelser av feminisme og feministisk aktivisme.

Abstract

This article is based on a qualitative study of how feminism is perceived among young Norwegian women today. My theoretical point of departure is inspired by Judith Butlers' concept of performativity. The article addresses the complex, contradictory and ambivalent understanding of contemporary feminism in light of the blogger Sophie Elise and the "star feminists" simultaneous feminist and anti-feminist performative actions and how these are interpreted by the young informants. The article argues that the informants' interpretation of Sophie Elise and the "starfeminists" performative actions may be understood as ways of producing, regulating and destabilizing understandings of feminism.

Litteratur

- Aronson, P. (2003). Feminists or «Postfeminists»? Young women's Attitudes toward Feminism and Gender Relations. *Gender & Society*. 17 (6): 903-922. DOI: <https://doi.org/10.1177/0891243203257145>
- Arnett, J. J. (2007). Afterword: Aging out of care – Towards realizing the possibilities of emerging adulthood. *New Directions for Youth Development* 113: 151-161. DOI: <https://doi.org/10.1002/yd.207>
- Beauvoir, S. de. (2011). *The Second Sex*. Vintage Books.
- Berger, P. L. & T. Luckmann (1966). *Den samfunnsskapt virkelighet*. 5. utg. Bergen: Fagbokforlaget.
- Brooks, A. (1997). *Postfeminisms: Feminism, Cultural Theory, and Cultural Forms*. London: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1993). *Bodies That Matter*. London: Routledge.
- Butler, J. (2004). *Undoing Gender*. New York: Routledge.
- Drake, J. (1997). Review Essay: Third Way Feminism. *Feminist Studies*. 23 (1): 97-108. DOI: <https://doi.org/10.2307/3178299>
- Egeland, C. (2013). Likestilling – er vi ferdigtenkt? *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37 (02): 199-204.
- Esping-Andersen, G. (2009). *Incomplete revolution: Adapting welfare states to women's new roles*. Polity.
- Flatabø, M. & C. Gonsholt Ighanian (2016). *Feminist om Sophie Elises puppestunt: -Smart ... men Ottar-lederen er uenig*. [Internett] Tilgjengelig fra: <http://www.vg.no/rampelys/sophie-elise/feminist-om-sophie-elises-puppestunt-smart/a/23597675/>

- Genz, S. & B. A. Brabon (2009). *Postfeminism: Cultural Texts and Theories*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Gill, R. (2008). Empowerment/Sexism: Figuring Female Sexual Agency in Contemporary Advertising. *Feminism and Psychology*, 18 (1): 35-60. DOI: <https://doi.org/10.1177/0959353507084950>
- Gullikstad, B. (2010). Når likestilling blir ulikhet. Interseksjonalitet i arbeidslivet. I: A.-J. Berg, A.-B. Flemmen & B. Gullikstad (red.): *Likestilte norskheter. Om kjønn og etnisitet*. Trondheim: Tapir akademisk forlag (2010).
- Holst, C. (2013). Likestilling. *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 37 (02), s. 191-198.
- Holst, C. (2009). *Hva er Feminisme*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Isachsen, S. E. 2016. *Forbilde*. Oslo. Cappelen Damm.
- Jegerstedt, K. (2008). Judith Butler. I: E. Mortensen, C. Egeland, R. Gressgård, C. Holst, K. Jegerstedt, S. Rosland & K. Sampson (red.): *Kjønnsteori*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kamen, P. (1991). *Feminist fatale: Voices from the «twentysomething» generation explore the future of the “women’s movement.”* New York: Donald I. Fine.
- Kemp, S. & J. Squires (1997). *Feminisms*. Oxford. Oxford University Press.
- Lamb, S., K. Graling & E. E. Wheeler (2013). ‘Pole-arized’ discourse: An analysis of responses to Miley Cyrus’s Teen Choice Awards pole dance. *Feminism and Psychology*, 23 (2): 163-183. DOI: <https://doi.org/10.1177/0959353512472482>
- Lamb, S. & Z. D Peterson (2011). Adolescent Girls’ Sexual Empowement: Two Feminists Explore the Concept. *Feminist Forum*. 66 (11): 703-712. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-9995-3>
- Lotz, A. D. (2003). Communicating Third-Wave Feminism and New Social Movements: Challenges for the Next Century of Feminist Endeavor. *Women and Language*. 26 (1): 2-9.
- McRobbie, A. (2004). Post-feminism and popular culture. *Feminist Media Studies*. 4 (3): 255-264. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/1468077042000309937>
- Miles, M. B., A. M. Huberman & J. Saldaña (2014). *Qualitative Data Analysis. A Methods Sourcebook*. 3. utg. Thousand Oaks: SAGE.
- Moi, T. (2000). Innledende Essay. I Beauvoir, S. de: *Det annet kjønn*. Oslo. Pax Forlag AS.
- Nestor, G. (2005). *Feministhåndboka*. Tiden Norsk Forlag.
- Projansky, S. (2007). Mass Magazine Cover Girls: Some Reflections on Postfeminist Girls and Postfeminism’s Daughters. I: Tasker, Y. & D. Negra. (red.): *Interrogating Postfeminism: Gender and the Politics of Popular Culture*. Durham, NC og London. Duke University Press, s. 40-72. DOI: <https://doi.org/10.1215/9780822390411-003>
- Rubin, L. & C. Nemeroff (2001). Feminism’s Third Wave: Surfing to Oblivion. *Women & Therapy*. 23 (2): 91-104. DOI: https://doi.org/10.1300/j015v23n02_07
- Schneir, M. red. (1994). *Feminism In Our Time: The Essential Writings, World War II to the Present*. New York: Vintage Books.
- Sigel, R. (1996). *Ambition and accommodation: How women view gender relations*. Chicago: University of Chicago Press.
- Taylor, V. (1989). Social movement continuity: The women’s movement in abeyance. *American Sociological Review*. 54:761-75. DOI: <https://doi.org/10.2307/2117752>
- Teigen, M. (2006). Holdning til likestilling—nye polariseringstendenser. *Sosiologisk tidsskrift* 3 (2006): 254-275.